

KONTRA Miklós

Bomlott gondolkodású magyarok?

Magyar nyelvművelés = diagnózis nélküli terápia

Az *Új Szó* 1992. november 10-i és 13-i számaiban *Jakab István* és *Lanstyák István*, eltérő megközelítésben, a nyelvművelés, s benne különösen a kisebbségi magyar nyelvűvelés feladatait boncolgatják egy olyan budapesti konferencia kapcsán, amelyen nem volt alkalmam részt venni amerikai kutatóösztöndíjam miatt. A vitáknak csak örülhetünk – hosszú ideig nem volt bennük részünk. A kisebbségi magyarok nyelvhasználati kérdései, a különfejlődéstől való aggódó félelem fontos ügyek, megérdemlik a gondos mérlegelést, számvetést.

Jakab István szerint „*a nyelvi önállósodás vezetne önfeladáshoz, nem pedig a magyar normákhoz való igazodás*”. És ugyan kinek célja az önfeladás? A kérdés költőien hangzik, de nem az: a nyelvtudományban és a szociológiában járatosak tudják, például a New Brunswick-i professzor, *Gál Zsuzsa* kutatásaiból, hogy az „önfeladás” vagy nyelvcsere az egyén bizonyos fokú tudatos döntéseitől kísért folyamat. Az eladó lányok, ha osztrák férjjet választanak Felsőörből, tudatosan választanak olyan férjjet, akinek oldalán kényelmesebb életre számíthatnak, mint ha magyar férjjet lenne. A döntések láncolatában millió társadalmi tényező játszik szerepet, melyek eredményeképp időről időre megváltozik a magukat magyarnak vallók száma, vagy ha úgy tetszik: a magyarul beszélők száma. E kérdéskör áttekintése nem egy újságcikk, de több egyetemi kurzus kereteit is szétfeszíti.

Lanstyák István úgy véli: „*A mindennapi élethelyzetekben nem szabad helyteleníteni, ha [a kisebbségi magyar] emberek nem a magyarországi köznyelvi norma szerint beszélnek, hanem saját kétnyelvű anyanyelvváltozatukat használják*”. Érvelése tudományos közterek gyűjteménye is

lehetne: a két- vagy többnyelvű emberek (s ne feledjük: a Föld lakóinak több mint feléről van szó!) nem úgy beszélnek A vagy B nyelvet, mint A és B egynyelvű anyanyelvi beszélői. Ezt a *tényt* nyelvűvelőink nemigen veszik tudomásul. Sokszor mást sem vesznek tudomásul, mivel nyelvi *ideálokat* propagálnak, esetenként a tényeket nem ismerve, s ezért eleve kudarcra ítélték.

Tolcsvai Nagy Gábor *A nyelvűvelés esélyei* című cikkében (*Valóság*, 1989. október) sajnálatosan helyes megállapítást tett, amikor azt írta: „*A helyes formák kijelölésében... az értékelést nem előzi meg a teljes körű számbavétel.*” Nyelvűvelőink tanácsai, minősítései sokszor olyan benyomást keltenek, mint a diagnózis nélkül terápiát javasoló orvosok. Íme egy példa. Megjelenik egy nyelvűvelő cikk egy országos napilapban, mert valamirevaló napilap időnként közöl nyelvűvelő cikkeket. Az olvasók (száz?)ezrei megtudják belőle, hogy a *Természetesen, hogy nincs igazad* szerkezet „hibás, kikerülendő, illogikus”, hisz két szerkezet vegyítéséből keletkezik: a *Természetes, hogy nincs igazad* és a *Természetesen nincs igazad* szerkezetek keveredtek össze benne. Magyarországon ekkor a felnőttek fele már nyelvtanilag *helyesnek tartotta* ezt a szerkezetet (én ugyan nem használom, de ez magánügy), és egy, az MTA Nyelvtudományi Intézetében készített országos felmérésünk szerint minden ötödik felnőtt *használta is*.

Nyelvűvelőnk a *normát* kívánta propagálni, de az ő normája furcsa fogalom. *Követendő mintát* jelent, amely nem számol azzal, ahogyan a magyarok beszélnek. Az ilyen csapdába eső nyelvűvelés öngól, diagnózis nélküli terápia. Jobb elkerülni.

Sajnos a magyar nyelvtudomány számos adósságának egyike éppen abban rejlik, hogy a különféle beszédhelyzetekben használt eltérő változatok nincsenek leírva. És különösen elhanyagolt terület a kisebbségi magyarok nyelvének szakszerű leírása. Így aztán nincs mit csodálkoznunk azon, hogy helyenként *hajmeresztő* állításokat olvashatunk jó szándékú szerzők tollából, fontosnak tartott könyvekben is. Hisz ki ne tartaná fontosnak a *Nyelvűvelő kézikönyv* vaskos köteteit például, melyeket maga a Magyar Tudományos Akadémia kiadója adott ki?

Ebben a szerkesztőségekben, iskolai tanári munkában s még ki tudja, hol mindenütt használt könyvben az olvasható, hogy a kétnyelvűségben élő magyarok esetében „*fennáll a veszélye a nyelvi rendszer megbomlásának. [...] A nyelvi rendszer felbomlásával... a gondolkodás maga válik az egyénben szervetlenné, bomlottá, felemássá.*” (I. kötet, 1291.) Ez bizony olyan csacskaság, amin a nyelvészet már a könyv megjelenése

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Nyelvmentés vagy nyelvárulás? Vita a határon túli magyar nyelvhasználatról

előtt is régen túljutott. A 600 ezer szlovákiai magyar nem bomlott gondolkodású, miként az erdélyi milliók sem.

Hogy valami jót is mondjunk a *Nyelvművelő kézikönyvről*: abban igaza van, hogy „a *külföldön élő magyarok nyelvének ápolása részben vagy egészben más feladat, mint a hazai nyelvművelés*”.

Bloomington, Indiana, 1992. december 1.

Új Szó, 1992. december 23. 4.